

Prehitevanje

BRANKA GRUJIČ

ELISABETH KÖBLER ROSS JE ZDRAVNIKA, PSIHATRINJA, USTANOVITELJICA hospicov v ZDA in neutrudna raziskovalka smrti. Večji del svoje zdravniške kariere je posvetila neozdravljivo bolnim, umirajočim, tistim, ki zapuščajo ta svet. Imela je privilegij in pogum, da je znala prisluhniti vsej tej nakopičeni življenjski modrosti, ki bi sicer neslišana utonila v pozabo. Bila je dobra poslušalka in na srečo tudi dobra zapisovalka, ki je svoja srečanja z odhajajočimi opisala v knjigi Kolo življenja.

Eden od naukov umirajočih, kako živeti, da naše življenje ne bo izzvenelo v prazno, je tudi tale: Ne gre se zanašati na prihodnost. Življenje je v sedanjosti. Tisti, ki so smrti gledali v oči, so že vedeli, kaj govorijo in ne bi bilo narobe, če bi bil njihov glas močnejši, tako glasen, da bi dosegel vse nas, ki tako smelo zremo v jutrišnji dan, da zaradi obetajoče prihodnosti čisto pozabljamo na danes in na vse lepo, kar se dogaja tukaj in zdaj.

To lepo misel sem si zapisala v svojo beležko že pred kakšnim letom in po pravi povedano, sem tudi že pozabila nanjo. Potem pa so jo dvajsetega oktobra na dan priklicali novoletni okrasji. Zgodilo se je v eni od velikih prodajaln s pohištvom na obrobju Ljubljane, v kateri med drugim prodajajo tudi otroško opremo, avtomobilske sedeže, vozičke in vso tisto kramo, brez katere novodobni otrok menda ne bi mogel preživeti.

V oddelku zraven tistega, ki smo se ga namenili obiskati, so se dvajsetega oktobra že bohotili kupi okrasov, sveče in kičaste plastične smrečice. Nekaj te bogatije je še počivalo v škatlah, prodajalke so se trudile pričarati novoletno vzdušje, strank, ki bi se bile dvajsetega oktobra pripravljene ukvarjati z nečim, kar se bo zgodilo čez slaba dva meseca, pa ni bilo videti. Hvala bogu, sem si mislila, ljudje so še normalni in se ne pustijo tako zlahka zapeljati mamljivim obetom prihodnosti.

Ampak triindvajsetega oktobra je bila zgodba drugačna. Spet smo se ukvarjali z avtomobilskim sedežem in spet smo morali mimo novoletne bleščave. To pot oddelek ni sameval. Neke gospe je kupila novoletni svečnik, druga je v nakupovalni voziček zložila nekaj okrasov za smrečico. Nekaj mladenk si je ogledovalo baročne angelčke in skorajda sem tudi jaz v nakupovalno torbo vtaknila nekaj papirnatih prtičkov s prikupnim medvedkom z novoletno čepico. Ker so se mi ravno znašli na poti in je bila cena seveda izjemno ugodna.

Pa sem se na srečo še pravočasno spomnila časov, ko sem še delala za ugledni družinski tehnik in sem se od vsega na svetu najbolj bala praznikov. Tudi novoletnih. Pomenili so namreč, da smo se z novoletnim pričakovanjem začeli ukvarjati že v prvi polovici novembra. Zaradi praznikov in načrtovanja tiska je bilo treba pripraviti nekaj številke revije vnaprej, tako da smo se takrat, ko je narava počasi odlagala svoj pisani plašč, a je bilo še mogoče opazovati lepoto naravnih barv, ukvarjali s prepričevanjem ljudi, naj bodo tako prijazni in zaradi naših potreb spečejo kakšen božični piškot ali pa sedejo pod novoletno smrečico v kakšnem nakupovalnem centru in se delajo, da uživajo v domačem prazničnem vzdušju.

Ko so prišli prazniki, smo jih imeli zaposleni že čez glavo. Nobenega veselja, vznemirjenja in pričakovanja ni bilo več čuti. Ubila jih je prihodnost, ki je prežgodaj vdrla v naša življenja in povzročila, da je sedanjost ostala brez vsebine. Preprosto smo jo pozabili živeti. ●

Dve ženski, 33 luči

Almira Sadar in Julija Zornik Strle

BRANKA GRUJIČ

nov razstavnih salon. In le nekaj dni od takrat, ko je salon dobil nov, čisto svoj vzhod in zaživel samostojno življenje z novo vsebino. Zgodilo se je oktobra.

Oktobar. Mesec oblikovanja. Festival znanja in inovativnosti industrijskega oblikovanja, arhitekture, mode in znanosti, ki letos posega na Mediteran in Ljubljano predstavlja kot prestolnico ustvarjalnosti mediteranske Evrope.

Dve ženski, umeščeni v oktober, pod okrilje petnajste obletnice. Modna oblikovalka Almira Sadar in grafična oblikovalka Julija Zornik Strle. In seveda njihovih trideset luči.

Almira Sadar jih je v zbirko prispevala devet. Poskus združiti hladnega s toplim. Zgodba o simbiozi aluminija in volne. Prenos oblikovanja tekstilij na oblikovanje luči.

Želela je ustvariti nekaj preprostejšega, nekaj, čemur bi potencialni kupci lahko vtisnili svoj pečat. »Zdi se mi, da ročno delo spet postaja aktualno. V tujini so

ženske začele plesti – zakaj torej pri nas ljudje ne bi imeli možnosti, da si sami ustvarijo svoja svetica. Za osnovo si je izbrala aluminijasto ploščo z laserski izrezanimi luknjicami in nanjo v tradicionalni tehniki križev izvezla različne vzorce iz slovenske kulturne dediščine.

Taka svetila bi prostorom vrnila domačnost in toplino, je prepričana, še posebej tistim, opremljenim s kosi izdelkov znanih kreatorov, imen, ki prav zaradi svojih oblikovalcev postanejo predvidljivi in zato neosebni.

Predstavljena kolekcija je zgolj eksperiment, nekakšen kašpot, kam stranko lahko pripelje lastna kreativnost. Dokaz, da modni oblikovalci lahko ustvarjajo tudi brez blaga in da je sodelovanje med oblikovalci različnih strok dobrodošlo, plodno in predvsem drugačno.

Tudi luči Julije Zornik Strle bodo nekoč gotovo doživle nadaljevanje. Niso namreč odvisne od masovne proizvodnje in zato jih je mogoče razvijati. Toda avtoričina zgodba o drevesih in travah se mora nadaljevati. In narava mora ostati rdeča nit kolekcije. Mora zato, ker »se narave nikoli ne naveličam in ker so vzorci, vzeti iz narave, poznanji vsem«.

Še posebej njej, ki že leta s sprehodov po Tivoliju prinaša fotografije listov, trav, semen, drevesnih stebel ... »Pre-

prosto mahnjena sem na naravne vzorce, pravi lastnica bogate zbirke tovrstnih fotografij, ki jih uporablja zgolj za lastne kreacije.

Svojo strast je prenesla tudi na senčni-ke šestnajstih luči, ki jih je pripravila za oktobrsko prodajno razstavo. A ne poigrava se zgolj z vzorci, v igro vključuje tudi sence. »Brez svetlobe ni popolne oblike. Sence nas, narave in planetov tih dopolnjujejo naše videnje stvari. To je izziv kolekcije svetil, ob kateri želim, da za trenutek postanete in najdete sebe v simbiozi svetlobe in sence,« je avtorica zapisala v predstavitvi svojega dela.

Zaradi igre senc njene luči, izdelane iz printanega kanvasa in tiskane svile, takrat, ko so ugasnjene, živijo emu življenje. So eksponat. Predmet občudovanja. A postanejo nekaj povsem drugega, ko so prižgane. Zaživijo. Pokažejo svoj pravi obraz. »Zunanje vzorce namreč spremlja aplikacija vzorcev na notranji strani senčnikov, zato luči dobijo pravi žaj šele, ko so prižgane,« pojasni oblikovalka.

Večina potencialnih kupcev bi se najbrž odločila za luči iz te kolekcije, ker niso trendovske, tako kot tistih osem iz njene druge kolekcije, ki prav tako kot prva in tista, ki jo je oblikovala Sadarjeva, nima imena. »Verjetno bodo tako

moje kot Almirine luči dobile zgolj številke in ne imen, kot je to v navadi pri drugih kolekcijah. Zakaj? Ker ne vidiva smisla v zvencem poimenovanju. Almirine bodo najbrž nosile oznake, kot je AS 1, 2, 3, ..., moje pa JZS 1, 2 in tako dalje.«

Osem lučk s senčniki nenavadnih barv in kombinacij vzorcev ter materialov je njen odgovor na trendovski neobarok. »Mislim, da mora biti v vsakem stanovanju nekaj kiča, in sicer kiča v pozitivnem pomenu te besede. Tovrsten kič lahko obogati stanovanje, še posebej, če je opremljeno minimalistično.«

Mora pa seveda človek biti precej odprt za neobičajne kombinacije barv, temno zelene in roza, na primer, ali pa zlate in oranžne, da jih sprejme in da one pristojijo njemu. »Rada vidim, da se lahko človek vsaki stvari nasmeji, zato si svoje luči predstavljam na precej neobičajnih mestih, v stranišču ali kopalnici, na primer.«

Oblikovalka si je luči zamislila kot vseča svetila, pod strop obešena z laskom, ki človeku hkrati dajejo občutek, da ima opraviti s stojičo svetilko. Vrvi- ca s stikalom namreč visi z luči in tako daje vtis, da luč hkrati lebdi v zraku in stoji na tleh. A kot rečeno: primerno zgolj za tiste, ki si upajo. ●

Petnajst

let. En mesec. Dve ženski. Trideset luči.

Petnajst let je minilo od takrat, ko je Marko Strle ustanovil Strle svetila. Dve leti od takrat, ko je za Bežigradom odprl

Katera luč je dobra luč

Tista, ki daje kakovostno svetlobo, ali ona, ki je lepa? Zgolj lepota brez namembnosti je prazna. Nefunkcionalna. Hitro minljiva. In svetloba, ki ji niso postavili meja, tista, ki je niso mogli ukrotiti, je kot nedokončana zgodba. Zato je dober design kot pika na i. In dobra luč je tista luč, ki hkrati zadovoljuje s svojo svetlinostjo in estetiko. Tista, ki daje kakovostno svetlobo in je hkrati zanimiva do te mere, da jo človek z veseljem pogleda tudi takrat, ko je ugasnjena.

Ena luč za eno leto ali ena luč za dvajset let? Tista, ki je dobra in lepa ob enem, lahko traja. Ostane v prostoru deset, dvajset, morda trideset let. Prenese spremembe in modne smerice. Tipičen primer neminljivosti so svetila skandinavskih oblikovalcev. Design, ki je bil všečen pred petdesetimi leti ter je enako uporaben in iskan tudi danes. Skoraj več. Tak, ki se ga je tako rekoč nemogoče naveličati. Trend namreč mine, enostavnost pa ostane.

Luč razkriva ali prikriva? Poudari, kar je vredno poudariti, in skriva, kar je treba skriti. Svetloba ustvari lastno scenografijo prostorov, razgalja, skriva in prikriva ter tako postane pomemben arhitekturni element. Dobra razsvetljava na koncu zgodbe namreč pomeni dobro arhitekturo. Ljudje se tega premalo zavedajo in največkrat naredijo napako, ker se razsvetljava ne posvečajo na začetku gradnje ali obnove. Dokončano zgodbo pa je težko popravljati in težko je svetlobo urediti tja, kjer ni bila predvidena.

Obglodane veličine

ANDREJ KRBAVIČ

ČE IZVESTE, DA VAŠE DRAGOCENE ŠPORTNE COPATNE IZDELUJEJO OTROCI, BI TA novica morala načeti brezmadežnost njihovega kulta. Morda pa imate trden značaj in vas takšne malenkosti ne omajajo v veri? Potem ne utrujajte oči z nadaljnjim branjem. Očitaj mi, da pišem precej protikulturno. Včasih res, toda hitri avtomobili morajo imeti močne zavore, drugače ne vozijo dolgo. Kajti kultu so pokvarljivo blago: načnejo jih časi, glodalci, gniloba in streznitev.

Kako je obledel Tito, niti ni jasno. Ali sem ga obgrizel jaz ali se je popackal sam? Drugi mu niso mogli do živga: če te vzgobjo zgodaj, veruješ skoraj neomajno. Z zanosom smo se drli: Za domovino – s Titom naprej! Potem sem gledal dokumentarni film o Hermannu Göringu. Joj, saj imata s Titom skoraj enako, postavljaško belo uniformo! In Tito ni ravno presuh, Göring pa je enako debel. Podobno gestikulirata, le Tito je menda ponosen, oni drugi ohol. Kar nenadoma sem se zalotil pri zamišljanju ljubljene maršala – grdvž je pa feldmaršal –, kako rjove nemško. Postal me je grozno sram, bil sem grešnejši od veleizdajalca. Šele leta pozneje nas je nekaj prijateljev v nočnem pogovoru priznalo podoben greh. Tito se je zamajal, zdaj je bilo glodalcem lažje odkrhniti košček njegove veličine tu ali tam. A čisto padel do danes ni: rešujeta ga v nežni mladosti globoko vžgana vera in spoznanje, da ni veličana brez grehov in napak.

Ko smo sneli Tita s sten, sem po temeljitem premisleku tja obesil generala Maistra. Brezmadežen je, ohranil nam je Maribor in še kaj, a domovina ga je zatajila. Kako to, da je bil v drugi vojni vsak heroj, prvo smo pa komaj omenjali, celo Maister ni bil bogve kaj? Šele veliko pozneje sem izvedel, da je žal napisal nekaj zno- se poezije in da je dal postreliti ducat ali dva komunistov. To zadnje bo sčasoma večja zasluga od rešitve Maribora ... Skratka, vsi so bili zadovoljni ob pogledu nanj. Dokler ni lepega dne vstopil očanec z Dolenjskega in se tu zarespel v podobo: »Ta je bil baraba!« Čakajte, no, to je vendar general Maister! »Dobro vem, da je. Če njega ne bi bilo, bi se danes srečno živeli pod Avstrijo!« Nikakor ne moreš biti všeč vsem.

Že lep čas mi glodajo partizane. In to je tisto najhujše. Sprejmeš, da niso zgle- dno, ženevsko ravnali z ujetniki – ali lahko jamčite zase? Sprejmeš, da si je jedro odpora prigrabilo oblast – nekako se moraš odškodovati za žrtvovanje. Razu- meš, da so se na vse pretege poveljevali, kdo se pa ne? Razumeš, da so bile vmes barabe, da je prihajalo do grdih dejanj – samo ljudje so. Ne razumeš popolnoma, ampak tudi drugod so se dogajali povojni poboji, celo nedolžnih. Pomemben Danec mi je rekel, da so jih oni po vojni veliko in hitro postrelili: saj so bili izda- jalci, ne? In ni res, da samo pri nas še ni sprave, da samo še tu govorimo o davni vojni: Američani so si v laseh zaradi državljanjske vojne pred 150 leti, Francozi si imajo okrog druge še dosti očitati, Turki ne priznajo mimogrede opravičenega genocida ...

Za zdaj se zelo trudim razumeti, da se je bilo napačno upreti okupatorju. Da nas je to stalo veliko žrtve, spremenilo pa ni ničesar, samo ob Trst nas je spravilo. Če kaj, sem dolžan spoštovanje partizanom, da so se uprli osvajalcem! Kaj vem, kako bi se obnesel sam? Toda zgodovina ni čisto na moji strani: večinoma hvali osvajalce, le postarati se morajo, kot konjak. In ni nobena sramota, če te večkrat v življenju osvojijo in ti vladajo: davke je treba plačati temu ali onemu, skoraj ni razlike. Razmesarjeni in posiljene so kolateralna škoda. Če te ponižujejo domači ali tuji oblastniki, je skoraj vseeno. Torej so tudi partizani obglodani.

Da ne bo izzvenelo preveč politično: obdržil so mi celo Ludvika Stariča, Letečeca Kranjca, Vrhunskega športnika in pisca, ki me je z dramatičnimi knjigama vpe- ljaval v kult motociklizma in delno letalstva. Potem mi je drugi legendarni motor- ist rekel, da Starič knjig ni napisal sam, da je pri njem kot študent živl prazen pesnik in jih je napisal on. Čeprav mogoče ni res, je škoda že storjena: malo ver- jetno je, da mi bo še kdo v življenju postal kulten. ●